

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.)

1

בס"ד | גיליון 96
ראה התשפ"ב

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

עונש המסית

דברים י"ג ז': "פי יסיתך אחיך בן אמה או בןך או בתך או אשת חיקך או רעהך אשר כנפשו בסתור לאמר נלכה ונעבדה אלהים אחרים אשר לא ידעת אתה ואבתך".

"... ובעבור שההסתה היתה מביאה אותו למות עולמית ציווהו שימדוד אותו מדה כנגד מדה, המסית בא להרגך בלשונו והסתתו, ואתה הרוג תהרגו וידך תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה ונתן הסבה בהריגה היא אם אשר יעשה הוא בידו לפי כי הוא ביקש להדיחך מה' אלוךך וגו'. והרי זה כאלו בא להרגך כי הריגת הנפש הנה היא קשה מהריגת הגוף".

(אברבנאל)

...

לא תלכו ריקם – לא יראו פני ריקם

דברים ט"ז ט"ז: "שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה' אלקיך במקום אשר יבחר בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות ולא יראה את פני ה' ריקם".

"יש לפרש דמצוה זו, מדה כנגד מדה, והיא, כשם שציויתי בצאתכם ממצרים "לא תלכו ריקם" כך אני מצוה "ולא יראו פני ריקם", לזכר הרכוש הגדול, שיצאתם בו ממצרים. ולא רק בחג המצות, אך גם בחג הביכורים וחג הסוכות, שהרי כולם זכר ליציאת מצרים".

(אזנים לתורה)

מדה כנגד מדה - סיפור מגדולי ישראל

נהנה הנאה שאין בה ממש והחזיר הנאה שאין בה ממש

דברים י"ב כ': "כי תאנה נפשך לאכל בשר..."

סיפר הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל ('אגן הסהר') מעשה מענין שמצא באוצרותיו של רבינו **הבן איש חי**: מעשה ביהודי עני ואביון, שאף כסף לאוכל לא היה לו, ובערב אחד בעודו הולך ברחוב, הגיע לאוזנו קול נעים מאוד של תזמורת מיוחדת. האיש הלך בעקבות הצלילים, עד שהגיעה לפתחה של מסעדה יוקרתית, ממנה בקעו הצלילים הנפלאים. מלבד קול התזמורת הנעים, נהנה האביון גם מריח הניחוח שעלה מתבשילי מסעדת היוקרה.

מאותו היום, נהג להגיע העני מידי ערב ולעמוד בפתח המסעדה, והנאה מרובה היתה לו לשמוע את קול התזמורת ולהריח את ריחם הנפלא של התבשילים. עד שערב אחד הבחין בו בעל המסעדה, ומחה בו לבל יעמוד בצד מסעדתו, "אני משלם הרבה מאוד לתזמורת ולטבחים שלי, וגובה על כך מחיר מכל אורח במסעדה, ואיני מוכן שיהנו מהם בחינם".

אך העני לא ציית לבקשתו, והמשיך להגיע בכל ערב וליהנות מריח המאכלים ומצלילי התזמורת הענוגים.

והנה, ערב אחד יוצא בעל המסעדה ומגיש לעני חשבון גדול, שמסכם את כל שעות ההנאה משמיעת הניגונים ומהריחות. טען העני כנגדו: "מדוע שאשלם לך, הרי כלל בידינו: 'זה נהנה וזה לא חסר פטור, והרי בסך הכל עמדתי בחוץ, וכלל לא השתמתי במסעדה שלך ולא בתבשילך ובחפצך".

לאחר ויכוח ממושך, החליטו השניים ללכת לדין תורה אצל רב העיר, והציעו לפניו את טענותיהם.

פסק הרב: העני חייב לשלם לבעל המסעדה תשלום מלא! וביקש הרב מהעני שישלם לו תיכף במקום את כל הסכום במזומן.

בלית ברירה, הוציא העני את כל פרוטותיו האחרונות שהיו בכיסו, ומסרם לידי בעל המסעדה. אמר הרב לבעל המסעדה: "תספור נא את המטבעות כדי לבדוק אם יש כאן את הסכום שדרשת". האיש ספר היטב, ואכן נמצא הסכום המדויק.

"כעת - המשיך הרב - תכניס את המטבעות לכלי בו הינך מחזיק את מטבעותיך".

בעל המסעדה החל להכניס מטבע אחר מטבע, וכשסיים, החל לנענע את הכלי מרוב שמחה, כדי להשמיע לאוזניו את קול המצלצלים שהרוויח...

העשיר מתענג מצלילי המטבעות, אבל עד מהרה התברר לו ששמחתו היתה זמנית. עכשיו פונה אליו הרב ומורה לו: "אבקש שכעת תוציא מהכלי את כל הכסף שקבלת, ותחזירהו לעני!".

"מדוע?! תמה בעל המסעדה בצער. השיב לו הרב: "אתה נתת לעני זה הנאה של קול וריח, שזה דבר שאין בו ממש, ובתמורה קיבלת תשלום מלא - של צלילים מהמטבעות, שגם הנאה זו אין בה ממש..."

(א.ה. בנותן ענין לציין לדברי המדרש (אוצר המדרשים): "שלושה קולות ערבים לאדם: קול תורה, קול גשמים וקול כספים").

(ספר ופריו מתוק, שמות, עמוד 210)

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.)

בס"ד | גיליון 96
ראה התשפ"ב

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

הנותן לאחרים לא יזדקק לקבל מאחרים

דברים ט"ו ז': "כי יהיה בך אביון מאחד אחד שערך בארץ אשר ה' אלקיך נתן לך לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ירך מאחיד האביון".

ובמנורת המאור (הנר השלישי פרק ראשון): "וכל מדותיו של הקב"ה, מדה כנגד מדה, הנותן מנכסיו לפדיון שבויים, הקב"ה יצילנו לו ולזרעו מליפול בשבי, והמחלק מנכסיו לצדקה, לא יבוא הוא וזרעו ליצטריך לקיבול צדקה, שכן כתיב: כי בגלל הדבר הזה יברכך וגו', ואחד המרבה ואחד הממעט ובלבד שיכוין לבו לשמים".

"כל המרחם על העניים, הקב"ה מרחם עליו. הגה: ויתן האדם על לבו שהוא מבקש כל שעה פרנסתו מהקב"ה, וכמו שהוא מבקש שהקב"ה ישמע שוועתו כך הוא ישמע שוועת עניים. גם יתן אל לבו כי הוא גלגל החוזר בעולם, וסוף האדם שיבא הוא או בנו או בן בנו לידי מדה זו, וכל המרחם על אחרים מרחמין עליו (מלשון הטור)".

(שו"ע י"ד סי' רמ"ז ג')

המאסף צדקה מאחרים - מציל את דורותיו מלחזר על הפתחים

"... וקבלתי כי ע"י שהאדם מאסף צדקה מאחרים ע"י זה מציל את דורותיו מלחזר על הפתחים".

(ערוך השולחן י"ד הלכות צדקה סימן רמ"ז ה')

...

פתוח תפתח את ידך

דברים ט"ו ח': "כי פתח תפתח את ידך לו והעבט תעביטנו די מחסרו אשר יחסר לו".

כאשר תהיה ידך פתוחה לצדקה, אפילו שלא לרצונה - "כי פתח" - אזי תזכה לכך שתיפתח כבר מעצמה - "תפתח" - מרצונך הטוב ומתוך שמחה של מצוה.

(אמרי אהרן)

המוציא מכיסו לצדקה לא יצטרך להוציא מכיסו לתשלום מיסים

"אמר רבי אבא: אם נתת מכיסך צדקה, הקדוש ברוך הוא משמרך מן הפיסין ומן הזימיות ומן הגולגוליות ומן הארנוניות (כל אלו סוגי מיסים)".

(ירושלמי פאה דף טו, בראשית רבה א' י"ד)

מדה כנגד מדה לחודש אלול

אני לדודי ודודי לי

שיר השירים ו' ג': "אני לדודי ודודי לי הרעה בשושנים".

כפי מה שהאדם מכין עצמו וחושק להיות "אני לדודי" בכל כוחותיו והרגשותיו, בה במדה הוא זוכה "ודודי לי".

(שפת אמת ליקוטים ב' עמוד 67)

אני לדודי ודודי לי

שיר השירים ז' א': "אני לדודי ועלי תשוקתך".

בה במדה שאני מוסר את כל "אני" שלי "לדודי", מקביל לזה: "ועלי תשוקתך".

(רבי יחיאל מיכל מזלוצ'וב)

טעו ללכת אחר ממון - יאבדו ממונם

דברים י"ג ט"ז: "הפה תפה את ישבי העיר ההוא לפי תרב החרם אתה ואת כל אשר בה ואת בהמתה לפי תרב".

"אמר רבי שמעון: מפני מה אמרה תורה נכסי צדיקים שבתוכה יאבדו - מי גרם להם שידורו בתוכה - ממונם, לפיכך ממונם אבד".

(סנהדרין דף קיב.)

...

רחמים כנגד רחמים

דברים י"ג ח': "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם למען ישוב ה' מחרון אפו ונתן לך רחמים ורחמך והרַגְד כְּאִשֶּׁר נִשְׁבַּע לְאַבְתָּיִךְ".

"... עאל ודרש להון אמר להון (בא ודרש להם): בני התמלאו רחמים אלו על אלו והקב"ה מתמלא עליכם רחמים...".

(בראשית רבה פרשה ל"ג ג')

מרגליות

מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.ה).

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

עונש השוחט קל הדעת

דברים ט"ז ט"ו: "שבעת ימים תחג לה' אלקיך במקום אשר יבחר ה' לך כאשר צויתך ואכלת בשעריך בכל אות נפשך".

"ויש מדברים בשעת הבדיקה בודאי בשעה שהם מדברים אין להם כוונה על הבדיקה אלא מעבירין באצבע בהולכה והבאה במהירות בלי כוונה. ויש שוחטים ובודקים שהמה קלי הדעת ופושעים וידוע שכל מי ששוחט בסכין פגומה שמיתתו יהיה במגיפה כי 'פגימה' הם אותיות 'מגיפה', ואם אין מת עתה במגיפה מתגלגל נשמתו שימות במגיפה. וגם נשמתו יתגלגל בכלב כי כל המאכיל נבלות וטרפות לישראל הוא גוזל ממה ששייך לכלבים ועליו נאמר: לכלב תשליכון אותו. על כן מי שנגע יראת אלוקים בליבו אל יסמוך על השחיטה של אלו השוחטים".

(שבט מוסר פרק ל"ו)

לא נתן לאביון - יהיה אביון כמותו

דברים ט"ו ז': "כי יהיה בך אביון מאחד אחיד שעריך בארץ אשר ה' אלקיך נתן לך לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ירך מאחיד האביון".

מאחיד האביון: "אם לא נתן לו, סופך להיות אחיו של אביון [בעניות]".

(רש"י)

המציל העני (בזה שמחיהו) מלרדת לקבר - ינצל מחיבוט הקבר

ע"י הצדקה ניצר מחיבוט הקבר (ומקורו בזהר הקדוש ויקהל דף קלט:). וכן הביא הברכת אברהם (מונקאטש, תרס"א) ששמע מבעל ה"בני יששכר": איש שהולך לקבץ צדקה עבור עניי ישראל, ניצל מחיבוט הקבר (וכן הובא בספר עטרת מנחם אות ר"ב).

(צדקה לחיים לגר"ח פאלאג'י, מערכת ח' אות ר"א)

גבאי צדקה נוטל שכר כנגד כל אלו שאסף מהם

"... וצדיק דא איהו אקרי גבאי צדקה למיחן ולמיזן לכלא דכתיב, פזר נתן לאביונים, בגין כך גבאי צדקה נטלי אגרא לקביל כלהו דיהבי צדקה (גבאי צדקה נוטל שכר כנגד כל אלו שאסף מהם)".

(זוהר הקדוש בראשית דף רח.ה)

כל הזהיר בשמחת התורה ביום שמחת תורה, בטוח שלא תפסק התורה מזרעו

דברים ט"ז ט"ו: "שבעת ימים תחג לה' אלקיך במקום אשר יבחר ה' לך כאשר צויתך ובכל אות נפשך ידך והיית אף שמח".

כל הזהיר בשמחת התורה ביום שמחת תורה, בטוח שלא תפסק התורה מזרעו. פירוש: מי ששמח בשמחת התורה מראה שרוצה לדבוק בה ועל כן כמדתו ישולם לו שאכן תדבק בו ולא תפסק מזרעו.

(יסוד ושורש העבודה שער האיתון פרק ט"ז)

שמחה מובילה לשמחה

דברים ט"ז ט"ו: "שבעת ימים תחג לה' אלקיך במקום אשר יבחר ה' לך כאשר צויתך ובכל אות נפשך ידך והיית אף שמח".

שכר מצוות שמחת תורה: שמחת תורה - כראוי, היא - והיית אף שמח - כל השנה כולה!

(ליקוטי אמרי חיים)

...

כמו שהוא מדד מדה שהוא כנגד הברכה, כן יברכהו ה' במדה טובה מרובה

דברים י"ב י"ט: "השמר לך פן תעזוב את הלוי פל ומיד על אדמתך: כי ירחיב ה' אלקיך את גבולך כאשר דבר לך ואמרתי אלקה בשר כי תאונה נפשך לאכל בשר בכל אות נפשך תאכל בשר".

"אמר בזכות שלא תעזוב את הלוי ירחיב ה' אלוך את גבולך... עניינו, שאם אין המעשר מספיק לו הזהירו התורה להוסיף לו יותר, וע"ז אמרו כי בזכות זה שתתן לו יותר ירחיב ה' את גבולו שייכבשו מדינות הסמוכים לא"י יותר על ז' ארצות שהובטח להם, ויש להבין יותר דקאי גם על המעשר עצמו אף שכבר אמרה התורה בכל מתנות עניים כי בגלל הדבר הזה יברך ה', מפני שאחז"ל (ב"מ דף מב.) הבא למוד גורנו אומרף יהי רצון שתשלח ברכה בכרי הזה, מדד ואח"כ אמר הרי זה תפילת שווא, שאין הברכה שורה על הדבר המדוד וכו', א"כ במה שצריך למדוד ליתן את המעשר ללוי נראה כמניעת הברכה, לכן אמר הנביא (מלאכי ג' י') בחנוני נא בזאת והרקותי לכם ברכה עד בלי די, ואחז"ל (תענית דף ט.) עד שיבלו שפתותיכם מלומר די, והיינו מדה כנגד מדה, כמו שהוא מדד מדה שהוא כנגד הברכה, כן יברכהו ה' במדה טובה מרובה שיבלו שפתותיו מלומר די, כי יהיה לו למשא יתר הברכה, והיינו דאמר זה כי בזכות הלוי ירחיב ה' את גבולו דהיינו ברכת יעקב בלי מצרים".

(פנים יפות)

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.א)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

כשם שאני שומט את חובותי, כך השל"ת ישמט את כל עוונותי

דברים ט"ו ב': "וְזֶה דְבַר הַשְּׁמֵטָה שְׁמוֹט כָּל בַּעַל מִשָּׁה יָדוֹ אֲשֶׁר יִשֶׁה בְּרַעְיוֹ לֹא יִגַּשׁ אֶת רַעְיוֹ וְאֶת אָחִיו כִּי קָרָא שְׁמֵטָה לָהּ."

בערב ראש השנה של השנה השביעית, הוא זמן גדול לבקש על שמיטת עוונותי, כיון שהשנה משמטת בסופה. ולכן בכניסת ליל ראש השנה יאמר: הריני משמט את כל החובות שחייבים לי שאין בדעתי לתבעם, וכן את החוב שהלוותי ל... ואני מקיים בזה מצות שמיטת כספים, וכשם שאני מקיים את המצוה ושומט את חובותי, כך השל"ת ישמט את כל עוונותי ואת כל חובותי, ויזכני בשנה טובה, ויכתבני ויחתמני לחיים טובים וארוכים בספרן של צדיקים, אמן.

(אמרי פינחס)

"... הרב חיד"א בפירושו "מדבר קדמות" על פרשת ראה, וז"ל: "ואמרו רז"ל: אם אין אתם גובין חובות ושטרות בשמיטה - גם אני לא אגבה עבירות שלכם. ופירושו ז"ל במאמרם: 'הנה ה' ניצב על חומת אנך' - כבעל חוב ושטרו בידו, ובזה אתי שפיר שכיון שאין גובין חובות ושטרות בשמיטה, מדה כנגד מדה, שכביכול הוא כמו בעל חוב (עלינו) ושטרו בידו, לא יגבה שטרו מעוונות".

(מאמר מרדכי, שביעית מאמרים סימן כ"ד)

"דברי השבות יעקב בספר מראה הגדול (מובא בספר שדי חמד מע' יוה"כ"פ סי' ב' אות י"ד), והוא זה, דהא דבעינן בעבירות שבין אדם לחבירו ריצוי חבירו, היינו בשאר שנים, אבל בשנת השמיטה כיון שמקיים מצות השמיטה כתקנה ומשמט חובות חבירו, גם ה' לא ימנע טוב ומכפר לו גם עבירות שבין אדם לחבירו בלא ריצוי מדה כנגד מדה וכו'".

(ש"ת ציץ אליעזר חלק י"ז סימן כ"ח)

על שלא נתן מהונו לצדקה – נלקח ממנו ממונו

דברים ט"ו י': "נָתַן תַּתֵּן לוֹ וְלֹא יָרַע לְבַבְךָ בְּתַתֵּךְ לוֹ כִּי בְגַלְל הַדָּבָר הַזֶּה יְבָרְכֶךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֶׂיךָ וּבְכָל מַשְׁלַח יָדְךָ."

"מעשה באחד שהיה לו נכסים הרבה והיתה נפשו רעה ולא נתן מצוה (צדקה) מימיו, פעם אחת נשתטה ונטל אש והצית בבתיים שלו, ונטל כספו וזהבו השליכו לים, נטל קורדום ושיבר את החביות של משקים שהיו לו. מי גרם לו כל זאת? על ידי שלא כיבד את ה' עד (כל עוד שהיה) שהונו עליו".

פירוש: על שלא נתן מהונו לצדקה – נלקח ממנו ממונו.

(פסיקתא רבתי איש שלום פיסקא כ"ה)

כפי נתינתך - תתברך

"... הכוונה נתון תתן לו, ואל תאמר איך אני נותן לעני כיון שאיני מקבל ממנו, שאם תאמר כך, נמצא אתה אומר שלבבך עושה רע במה שנותן ואינו מקבל. וזהו "ולא ירע לבבך בתתך לו". כלומר אל תעשה לבבך רשע שנותן ואינו מקבל, דבזה תבוא לתת לעני על מנת לקבל פרס, לכן אני מצוך שלא ירע לבבך בתתך לו. ואם כה תעשה להנהיג בלבבך בנותן ואינו מקבל, מדה כנגד מדה, יברכך ה' אלוהיך בכל מעשיך, שהוא יתברך נותן ואינו מקבל, וזהו: "כי בגלל הדבר הזה יברכך ה'".

(מעיל צדקה אות אלף תקל"ד)

"ובספר המאור הגדול כתב בשם הה"ק רבנו ר' משה ליב מסאסוב זצוק"ל שפעם אחת פיזר צדקה לאיש אחד רע מעללים והניח עצמו ריקן בלא פרוטה, ושאלו אותו אנשיו, רבינו, מפני מה אתה מפזר כל הונך לאיש הרע הזה, והשיב: גם אני לא טוב, ואם אני נותן צדקה לאיש אשר לא טוב, הקב"ה ידין אותי מדה כנגד מדה, ויתן לי גם כן הגם שאני לא טוב...".

(טעמי המנהגים הערות סימן רט"ז)

הענקתי לך – הענק לעבדך

דברים ט"ו י"ד: "הֶעֱנִיק תֵּעֲנִיק לוֹ מִצֶּאֱנָה וּמִגִּרְנָה וּמִקֶּבֶךָ אֲשֶׁר בְּרַכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ תֵּתֵן לוֹ."

העניק: "מלא יו"ד, כי ב'י' מכות הענקית ג' דברים, כלי כסף וכלי זהב ושמות לכן העניקהו ג' דברים, מצאנך ומגרנך ומיקבך, והיינו דכתיב: 'וזכרת כי עבד היית' (ספרי)".

(בעל הטורים)

לרפואה שלמה: בן ציון בן חיה ★ לעילוי נשמת מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל
להנצחות, הקדשות ופרטים על הספרים 054-251-0336 קו אמריקאי: 646-340-5403
דוא"ל ap@torah24-7.com אתר <https://torah24-7.com/SEFORIM-HEBREW/>

